

Odnos primarne i sekundarne psihopatije i motiva za održavanjem pojma o sebi

---

Ščepanović, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:439119>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-01-26**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij psihologije

**ODNOS PRIMARNE I SEKUNDARNE PSIHOPATIJE I
MOTIVA ZA ODRŽAVANJEM POJMA O SEBI**

Diplomski rad

Tea Ščepanović

Mentor: izv. prof. dr. sc. Silvija Ručević

Sumentor: dr. sc. Dino Krupić

Osijek, 2018.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Diplomski studij psihologije

Tea Ščepanović

**ODNOS PRIMARNE I SEKUNDARNE PSIHOPATIJE I
MOTIVA ZA ODRŽAVANJEM POJMA O SEBI**

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana socijalna psihologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Silvija Ručević

Sumentor: dr.sc. Dino Krupić

Osijek, 2018.

Sadržaj

Uvod.....	5
Motiv za samouljepšavanjem i samozaštitom.....	5
Individualne razlike u korištenju strategija samouljepšavanja i samozaštite.....	6
Psihopatija.....	8
Odnos psihopatije i narcizma, samopoštovanja te strategija održavanja pojma o sebi	9
Cilj istraživanja	10
Problem i hipoteze	10
Metoda	11
Sudionici	11
Instrumenti	11
Postupak.....	12
Rezultati	13
Provjera faktorske strukture Skale strategija samouljepšavanja i samozaštite	13
Testiranje preduvjeta za provedbu parametrijskih postupaka.....	14
Deskriptivna statistika.....	15
Povezanost primarne i sekundarne psihopatije sa strategijama samouljepšavanja i strategijama samozaštite	16
Medijacijska analiza.....	17
Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa primarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samouljepšavanja.....	18
Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa sekundarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samouljepšavanja.....	20
Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa primarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samozaštite	21
Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa sekundarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samozaštite	22
Anksioznost kao moderator veze između psihopatije, samopoštovanja i narcizma te tendencije korištenja strategija samouljepšavanja	23
Anksioznost kao moderator veze između psihopatije, samopoštovanja i narcizma te tendencije korištenja strategija samozaštite	25
Rasprava.....	25
Povezanost primarne psihopatije i motiva za održavanjem pojma o sebi	26
Povezanost sekundarne psihopatije i motiva za održavanjem pojma o sebi.....	26
Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa primarne i sekundarne psihopatije te tendencije samouljepšavanja i samozaštite	27
Prednosti, nedostaci i implikacije istraživanja te prijedlozi za buduća istraživanja	28
Zaključak.....	29
Literatura.....	30

Odnos primarne i sekundarne psihopatije i motiva za održavanjem pojma o sebi

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati obrazac povezanosti primarne i sekundarne psihopatije te tendencije za samouljepšavanjem i samozaštitom. Također je ispitana i potencijalna medijatorska uloga samopoštovanja i narcizma kao i moderatorska uloga anksioznosti u tom odnosu. Istraživanje je provedeno na uzorku od 250 studenata i studentica osječkog Sveučilišta. Sudionici su ispunjavali Levensonovu skalu samoprocjene psihopatije, Skalu strategija samouljepšavanja i samozaštite, Rosenbergovu skalu samopoštovanja i skraćenu verziju Upitnika narcizma. Također su ispunjavali i Zungovu skalu samoprocjene anksioznosti koja je korištena kao moderatorska varijabla u svrhu preciznijeg određivanja primarne i sekundarne psihopatije. Rezultati upućuju na povezanost primarne psihopatije s većom tendencijom korištenja obje vrste strategija, dok je sekundarna povezana samo s većom tendencijom korištenja strategija samozaštite. Također, narcizam se pokazao kao medijator odnosa primarne psihopatije i strategija samouljepšavanja, a samopoštovanje medijator odnosa sekundarne psihopatije i tih strategija. Rezultati analize moderirane medijacije ukazuju na postojanje indirektnog efekta psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja koji se ostvaruje preko samopoštovanja kod onih osoba koje doživljavaju umjerene i visoke razine anksioznosti.

Ključne riječi: primarna psihopatija, sekundarna psihopatija, samouljepšavanje, samozaštita, narcizam, samopoštovanje, PROCESS

The relationship between primary and secondary psychopathy and motivation to maintain self-concept

The aim of this study was to examine the relationship between primary and secondary psychopathy and tendency to self-enhance and self-protect. Potential mediating role of self-esteem and narcissism was also examined, as well as moderating role of anxiety in that relationship. The study was conducted on a sample of 250 male and female students from various universities in Osijek. The participants completed the Levenson Self-Report Psychopathy Scale, the Self-Enhancement and Self-Protection Strategies Scale, the Rosenberg Self-esteem Scale, and the Narcissistic Personality Inventory-16. They also completed Zung Self-Rating Anxiety Scale which served as a moderator variable for the purpose of a more precise determination of primary and secondary psychopathy. The results indicate that primary psychopathy was associated with a greater tendency to use both types of strategies, while secondary psychopathy was associated only with a greater tendency to use self-protection strategies. Also, narcissism mediated the relationship between primary psychopathy and self-enhancement strategies, while self-esteem mediated the relationship between secondary psychopathy and self-enhancement strategies. Results of moderated mediation analysis indicate that self-esteem mediated the effect of psychopathy on tendency to use self-enhancement strategies, but that that indirect effect was more pronounced among those relatively moderate or high in anxiety.

Key words: primary psychopathy, secondary psychopathy, self-enhancement, self-protection, narcissism, self-esteem, PROCESS

Uvod

Pojam o sebi, kao sastavni dio svakog čovjeka, definira se kao dinamičan konstrukt koji je aktivan, svrhovit i sklon promjeni. Najjednostavnije rečeno, to je kognitivna reprezentacija vlastitih atributa (Markus i Wurf, 1987). On sadrži znanja o crtama ličnosti, sposobnostima, vrijednostima, uvjerenjima, očekivanjima, motivima, životnim događajima, odnosima s drugima, izgledu i slično. Povezan s tim je proces samoprocjene kojeg obilježavaju i vode četiri motiva: motiv samopotvrđivanja (engl. *self-verification*), motiv točnosti (engl. *self-assessment*), motiv samounaprjeđenja (engl. *self-improvement*) i motiv samouljepšavanja/samozaštite (engl. *self-enhancement*) (Sedikides i Strube, 1997). Motivacija ljudi da uljepšaju pojam o sebi ili ga zaštite od negativnih informacija i prijetnji predstavlja motiv za samouljepšavanjem i samozaštitom. U radu je naglasak stavljen upravo na tu specifičnu vrstu motiviranog ljudskog ponašanja, točnije na tendenciju ljudi da preuveličavaju svoje vrline i minimaliziraju svoje nedostatke te da konstruiraju događaje oko sebe na način koji čini njihove karakteristike poželjnima, ali i vjerodostojnima u očima sebe i drugih. Navedeno se razmatra u kontekstu primarne i sekundarne psihopatije s obzirom na to da postoji vrlo mali broj istraživanja koja su ispitivala odnos tih konstrukta i razlike u preferenciji jednog motiva nad drugim.

Motiv za samouljepšavanjem i samozaštitom

Davno je utvrđeno kako ljudi procesiraju informacije na pristran način kako bi došli do laskavih zaključaka o sebi. Ljudi općenito žele imati pozitivan pojam o sebi te oni često u svojim nastojanjima da održe pozitivan i izbjegnu negativan pogled na sebe koriste razne strategije (Hepper, Gramzow i Sedikides, 2010). Nerealistično pozitivne samoprocjene, nerealističan optimizam, percepcija kontrole i samoopterećivanje samo su neki od naziva fenomena koje su istraživači zamijetili da ljudi koriste kako bi održali svoj pojam o sebi (Taylor i Brown, 1988; Weinstein, 1980; Langer, 1975; Ferrari i Tice, 2000). Sve te brojne strategije mogle bi se svrstati u kategoriju samouljepšavanja ili samozaštite. Tako se samouljepšavanje može opisati kao skup motiva približavanja koji usmjeravaju ljude prema situacijama u kojima se mogu istaknuti ili unaprijediti vlastite vrline. Izbjegavanje, kao karakteristika samozaštite, omogućava ljudima da se povuku iz prijetećih situacija kako bi održali relativno pozitivan pojam o sebi (Alicke i Sedikides, 2009). Iako se samouljepšavanjem i samozaštitom u konačnici postiže to da se ljudi osjećaju dobro u vezi sebe, među njima ipak postoje neke razlike. Naime, samouljepšavanje rutinski regulira pozitivnost pojma o sebi dok se samozaštita javlja u situacijama u kojima se javljaju prijetnje čovjekovu pojmu o sebi (Alicke i Sedikides,

2009). S obzirom na tako velik broj strategija, čini se razumnim pretpostaviti kako su neke od njih karakteristične za određene ljude. U nastavku se razmatraju individualne razlike u korištenju samouljepšavajućih i samozaštitnih strategija održavanja pojma o sebi.

Individualne razlike u korištenju strategija samouljepšavanja i samozaštite

Samopoštovanje. Kako ljudi teže pozitivnom pojmu o sebi tako cijene i visoko samopoštovanje. U istraživanjima se pokazalo da je samopoštovanje ključna psihološka potreba zadovoljavajućih životnih događaja ljudi (Sheldon, Elliot, Kim i Kasser, 2001) te da se cijeni više od plaće ili najdraže hrane (Bushman, Moeller i Crocker, 2011). Ono je, kao istaknuti konstrukt u psihologiji, važan afektivni korelat samouljepšavanja i samozaštite, a moglo bi se definirati kao stav prema sebi koji uključuje evaluativna vjerovanja o sebi i koji je povezan s osjećajima o sebi (Banaji i Prentice, 1994).

Osobe višeg samopoštovanja koriste razne strategije kako bi zaštitile ili obnovile svoje samopoštovanje pa će tako one biti manje sklone neuspjeh atribuirati niskoj sposobnosti, odnosno prije će reći kako nisu uspjele zbog nedostatka truda ili loše strategije (Dutton i Brown, 1997). Također, one se često upuštaju u selektivnu socijalnu usporedbu s drugim ljudima, ali samo onda kada su sigurne da će takva usporedba biti povoljna za njih (Wood, Giordano-Beech i Ducharme, 1999). Nadalje, osobe nižeg samopoštovanja su manje sklone isticati vlastite osobine kada definiraju poželjne osobine i umanjivati vlastite osobine kada definiraju nepoželjne osobine (Beauregard i Dunning, 2001) te koristiti svoje osobine kao temelj za prosudbu drugih (Dunning i Beauregard, 2000) u odnosu na osobe višeg samopoštovanja. Osim toga, pokazalo se kako osobe visokog samopoštovanja procjenjuju sebe iznadprosječnima na karakteristikama djelovanja (engl. *agency*) i zajedništva (engl. *communion*) (Campbell, Rudich i Sedikides, 2002). Osobe nižeg samopoštovanja sklonije su samoopterećivanju kako bi smanjile implikacije povezane s neuspjehom, dok se osobe višeg samopoštovanja samoopterećuju kako bi uljepšale implikacije povezane s uspjehom (Tice, 1991). Prvi slučaj odnosi se na situacije kada osoba, primjerice, ne uči za ispit i postigne nepovoljan rezultat. No, taj rezultat ne govori puno o njenim sposobnostima jer bi ona vjerojatno dobila višu ocjenu u slučaju da je više učila za ispit. U navedenom primjeru samoopterećivanje ima funkciju samozaštite. S druge strane, kada osoba ne uči za ispit, a postigne povoljan rezultat, to upućuje na to da ona ima visoke sposobnosti što odgovara samoopterećivanju u svrhu samouljepšavanja.

Istraživači pretpostavljaju da su osobe nižeg samopoštovanja sklonije prihvaćanju povratne informacije o neuspjehu jer je ona konzistentna s njihovim kognitivnim strukturama i očekivanjima, ali isto tako da preferiraju uspjeh jer je on u skladu s njihovim afektivnim

željama (Shrauger, 1975). Osobe višeg i nižeg samopoštovanja žele uspjeh, no razlikuju se u tendenciji izricanja da će ga postići. Tako osobe nižeg samopoštovanja rjeđe govore da će postići uspjeh, vjerojatno zbog nedostatka samopouzdanja u svoje sposobnosti (McFarlin i Blascovich, 1981). Takav obrazac može se smatrati interpersonalnom strategijom kod osoba nižeg samopoštovanja kojom se one štite od potencijalno sramotnih ishoda jer bi izricanje očekivanja uspjeha, naspram očekivanja neuspjeha, dovelo do intenzivnijeg osjećaja srama u slučaju stvarnog neuspjeha (Baumeister, Tice i Hutton, 1989). Kako je visoko samopoštovanje jedna od karakteristika izraženog narcizma, tako ne iznenađuje činjenica da postoje mnoga istraživanja usmjerena na ispitivanje odnosa tog konstrukta i samouljepšavajućih i samozaštitnih motiva.

Narcizam. Narcizam je obilježen pervazivnim obrascem grandioznosti, egocentričnosti, pažnje usmjerene na sebe, osjećajem vlastite važnosti što su karakteristike koje se ogledaju u interpersonalnim odnosima obilježenim iskorištavanjem. Osobe s izraženim karakteristikama narcizma koriste svaku priliku kako bi uljepšale svoj grandiozan pojam o sebi (Campbell, Rudich i Sedikides, 2002). Istraživanja upućuju na to kako one koriste obje vrste strategija održavanja pojma o sebi (Hepper, Gramzow i Sedikides, 2010).

U kontekstu narcizma, na samouljepšavanje i grandioznost se gleda kao na strategije kojima se regulira osjećaj neadekvatnosti kroz povećavanje osjećaja superiornosti. Osobe izraženih karakteristika narcizma motivirane su na traženje situacija u kojima se mogu istaknuti i osjećati ponos te na izbjegavanje situacija u kojima će doživjeti osjećaj srama ili poniženosti (Robins, Tracey i Shaver, 2001). Narcizam se u istraživanjima pokazuje sustavno povezanim s određenim oblicima samouljepšavanja, točnije s nerealistično pozitivnim samoprocjenama vlastita učinka, nerealističnim optimizmom vezanim za budućnost i samouljepšavajućim atribucijama prošlih događaja (John i Robins, 1994; Farwell i Wohlwen-Lloyd, 1998). Osobe izraženih karakteristika narcizma sklone su procjenjivanju sebe iznadprosječnima na karakteristikama djelovanja, ali ne i zajedništva (Campbell, Rudich i Sedikides, 2002). Nadalje, one su više sklone uspjeh atribuirati internalnim uzrocima kao što su trud i sposobnost te manje sklone pripisivanju uspjeha trudu ili sposobnosti drugih s kojima su obavljale zadatak što upućuje na to da su one usmjerene na održavanje pojma o sebi kroz uljepšavanje sebe samih, a ne omalovažavanje drugih (Farwell i Wohlwen-Lloyd, 1998). Nalazi tog istraživanja u suprotnosti su nalazima drugih istraživanja prema kojima su osobe izraženih karakteristika narcizma sklone održavanju pojma o sebi kroz omalovažavanje drugih što se smatra samozaštitnom strategijom (Park i Colvin, 2014). Morf i Rhodewalt (1993) sugeriraju kako bi osobe s izraženim karakteristikama narcizma bile posebno sklone korištenju te strategije zbog

svog osjećaja prava i zasluga te sklonosti ka eksploataciji drugih. Rhodewalt, Tragakis i Finnerty (2006) su utvrdili kako se osobe izraženijih karakteristika narcizma angažiraju u samoopterećujuća ponašanja češće nego osobe slabije izraženih karakteristika narcizma.

Osim samopoštovanja i narcizma, psihopatija se također, iako u manjoj mjeri, pokazala povezanom s određenim oblicima samouljepšavanja i samozaštite. U nastavku se razmatraju dosadašnja teorijska i empirijska saznanja tog konstrukta u kontekstu motivacije za održavanjem pojma o sebi.

Psihopatija

Suvremene konceptualizacije, slično Cleckleyevoj prvotnoj operacionalizaciji (1988), operacionaliziraju psihopatiju kao konstrukt kojeg obilježavaju deficiti u afektivnom i interpersonalnom funkcioniranju. Osobe izraženih karakteristika psihopatije su površno šarmantne, neiskrene, imaju napuhanu i grandioznu sliku o sebi te teškoće u ostvarivanju privrženosti s drugim ljudima. One imaju uzak spektar emocija i nedostatak emocionalne dubine te su često narcisoidne, sklone obmanjivanju i manipulativne (Lykken, 1995). Mnogi istraživači ne ispituju psihopatiju kao jednodimenzionalni konstrukt već se usmjeravaju na istraživanje specifičnih varijanti psihopatije. Tako se u teorijama često razlikuju primarni i sekundarni psihopati, pri čemu se primarna psihopatija najčešće povezuje s genima, a sekundarna s okolinskim utjecajima. No, kod obje varijante psihopatije ne isključuje se mogućnost interakcije kako genetskih tako i okolinskih čimbenika (Yildirim i Derksen, 2015).

Prema Karpmanu (1941), karakteristike primarnih psihopata rezultat su urođenih deficita, dok se karakteristike sekundarnih psihopata mogu pripisati negativnom okolinskom utjecaju kao što su roditeljsko odbijanje ili strogo kažnjavanje. Tako on primarne psihopate opisuje neosjetljivima, usmjerenima na sebe, neemocionalnima i netjeskobnima, a sekundarne psihopate kao osobe koje imaju sposobnost doživljavanja anksioznosti i emocija koja je često samo kratkotrajne naravi. Slično tome, Mealeyina (1995) evolucijska teorija psihopatije nalaže kako su primarni psihopati rezultat genetskih faktora koji ih predisponiraju protiv doživljavanja socijalnih emocija poput anksioznosti, autonomne pobuđenosti i temperamenta što rezultira nedostatkom empatije i ponašanjem koje je vođeno instrumentalnom svrhom, a ne emocionalnim reakcijama. Sekundarni psihopati su u njenoj teoriji opisani gotovo isto kao u Karpmanovoj, odnosno kao osobe čije ponašanje je određeno rizičnim faktorima iz okoline i koje su sklonije emocionalnom reagiranju. Blackburn (1998) također ističe dva podtipa psihopatije koji se razlikuju u razinama socijalne kompetentnosti i društvenosti. On tvrdi kako su primarni psihopati socijalno vješti i samouvjereni te se općenito percipiraju socijalno

dominantnima. S druge strane, sekundarne psihopate karakterizira emocionalna uznemirenost, socijalna anksioznost, nisko samopoštovanje, pokornost i socijalno povlačenje.

Osim toga, mnogi istraživači polaze od pretpostavke da anksioznost ima veliku važnost u distinkciji između te dvije varijante psihopatije. Naime, u istraživanjima se pokazalo kako su za osobe izražene primarne psihopatije karakteristične vrlo niske razine anksioznosti dok su za osobe izražene sekundarne psihopatije karakteristične povišene razine anksioznosti (Skeem, Poythress, Edens, Lilienfeld i Cale, 2003). Stoga je anksioznost u ovom istraživanju korištena u svrhu preciznijeg razlikovanja primarne od sekundarne psihopatije.

Odnos psihopatije i narcizma, samopoštovanja te strategija održavanja pojma o sebi

Iz raznih konceptualizacija psihopatije vidljivo je kako se neke karakteristike u velikoj mjeri preklapaju s onima koje karakteriziraju narcizam. Štoviše, opisujući karakteristike psihopatije, mnogi teoretičari i istraživači navode karakteristike koje aludiraju na narcizam poput egocentričnosti ili grandioznosti. Često iz takvih opisa proizlazi kako su osobe izražene psihopatije ujedno i narcisoidne osobe. U prilog tome govore nalazi istraživanja povezanosti psihopatije i narcizma prema kojima su ta dva konstrukta konzistentno pozitivno povezana (Cale i Lilienfeld, 2006; Zagon i Jackson, 1994). Kriteriji patološka egocentričnost i grandiozni osjećaj vlastite vrijednosti koji se nalaze u definiciji psihopatije i narcizma čine samopoštovanje središnjom komponentom tih konstrukata. Istraživanja pokazuju kako je više samopoštovanje određujuća karakteristika primarne psihopatije i zdravog narcizma, dok je slabije samopoštovanje karakteristično za sekundarnu psihopatiju i patološki narcizam (Cale i Lilienfeld, 2006; Falkenbach, Howe i Falki, 2013; Rose, 2002).

Cleckley (1988) je u svojim 16 kriterija za psihopatiju uvrstio patološku egocentričnost pri čemu je naglašavao kako je sklonost ka samouljepšavanju jedna od karakteristika psihopatije. Istraživači pretpostavljaju kako upravo egocentričnost, grandioznost i površnost doprinose njihovoj tendenciji da se prezentiraju u nerealistično pozitivnom svjetlu (Hart i Hare, 1998). Istraživanja koja su ispitivala psihopatiju i strategije održavanja pojma o sebi većinom su se usmjeravala na pojedinačne strategije. Pokazalo se kako su od članova mračne trijade, narcizam i psihopatija jedini bili povezani sa značajnijim samouljepšavanjem na objektivnim mjerama samouljepšavanja (Paulhus i Williams, 2002). Nadalje, sekundarna psihopatija pokazala se pozitivno povezanom, a primarna psihopatija negativno s anksioznosti i samoopтереćivanjem (Ross i Rausch, 2001). Slično tome, prokrastinacija izbjegavanjem pokazala se povezanom sa sekundarnom psihopatijom, ali ne i primarnom. Pretpostavlja se kako osobe koje prokrastiniraju izbjegavanjem odlažu zadatke kako bi usporile dobitak

potencijalno negativne povratne informacije o izvedbi što se smatra samoopterećujućom strategijom kojom se štiti pojam o sebi (Lyons i Rice, 2014).

S obzirom na sve navedeno moglo bi se očekivati kako će primarni psihopati biti skloniji korištenju samouljepšavajućih strategija za održanje pojma o sebi, pri čemu značajnu ulogu u tome imaju narcizam u podlozi psihopatije i više samopoštovanje. S druge strane, sekundarni psihopati bi, zbog svog nižeg samopoštovanja, anksioznosti i osjetljivosti na uvrede, bili skloniji korištenju samozaštitnih strategija za održavanje pojma o sebi. U skladu s tim postavljene su sljedeće hipoteze.

Cilj istraživanja

Ispitati odnos primarne i sekundarne psihopatije i tendencija korištenja strategija samouljepšavanja i strategija samozaštite za održavanje pojma o sebi, kao i ulogu samopoštovanja, narcizma i anksioznosti u tom odnosu.

Problem i hipoteze

P1: Ispitati povezanost primarne i sekundarne psihopatije sa strategijama samouljepšavanja i strategijama samozaštite.

- H1a: Primarna psihopatija je pozitivno povezana sa strategijama samouljepšavanja i negativno povezana sa strategijama samozaštite.
- H1b: Sekundarna psihopatija je pozitivno povezana sa strategijama samouljepšavanja i strategijama samozaštite.

P2: Ispitati medijacijski efekt narcizma i samopoštovanja na odnos između primarne i sekundarne psihopatije i strategija samouljepšavanja i samozaštite.

- H2: Narcizam i samopoštovanje će imati medijacijski efekt na odnos između primarne i sekundarne psihopatije i strategija samouljepšavanja i samozaštite.

P3: Ispitati moderira li anksioznost indirektno efekte psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja i samozaštite koji se ostvaruju preko samopoštovanja i narcizma.

- H3: Anksioznost će moderirati indirektno efekte psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja i samozaštite koji se ostvaruju preko samopoštovanja i narcizma pri čemu će kod onih koji doživljavaju više razine anksioznosti postojati pozitivni indirektni efekti psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja i samozaštite koji se ostvaruju preko samopoštovanja i narcizma.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 250 studenata različitih fakulteta Sveučilišta u Osijeku raspona dobi od 19 do 32 godine ($M = 22.24$, $SD = 2.12$). Od toga je bilo 209 (83.6%) sudionika ženskog i 41 (16.4%) muškog spola.

Instrumenti

Sudionici su dali podatke o spolu i dobi te su ispunjavali sljedeće upitnike:

Skala strategija samouljepšavanja i samozaštite. U istraživanju se za ispitivanje motiva za održavanjem pojma o sebi koristila Skala strategija samouljepšavanja i samozaštite (engl. *Self-Enhancement and Self-Protection Strategies Scale*; Hepper i sur., 2010). Skala ispituje strategije samouljepšavanja i samozaštite koje ljudi koriste u održavanju pojma o sebi, a sadrži 40 čestica koje opisuju uobičajene obrasce mišljenja, osjećaja i ponašanja karakteristične za svakodnevni život. Čestice se grupiraju u četiri subskale: *obrambenost* (18 čestica; primjer čestice: „Učim vrlo malo za ispit ili izlazim van noć prije ispita kako bi, u slučaju neuspjeha na ispitu, to značilo da nisam nesposoban/na.“; $\alpha = .86$), *pozitivno prihvaćanje* (10 čestica; primjer čestice: „Kada postignem uspjeh ili dobijem dobru ocjenu, mislim da to puno govori o meni kao osobi.“; $\alpha = .79$), *povoljne konstrukcije* (10 čestica; primjer čestice: „Smatram se osobom koja općenito posjeduje više pozitivnih osobina ili sposobnosti u odnosu na većinu drugih ljudi.“; $\alpha = .67$) te *samopotvrđujuće razmišljanje* (6 čestica; primjer čestice: „Kada sam pod stresom, podsjećam se na vlastite vrijednosti i stvari do kojih mi je stalo.“; $\alpha = .73$) pri čemu obrambenost predstavlja strategije samozaštite, a preostale subskale strategije samouljepšavanja. Sudionici procjenjuju koliko je svaka tvrdnja karakteristična za njih na skali Likertova tipa od šest stupnjeva (1 - uopće nije karakteristično za mene, 6 - u potpunosti karakteristično za mene), pri čemu viši rezultat na svakoj subskali upućuje na veću sklonost korištenja tih strategija. S obzirom kako se radi o skali koja nije u velikoj mjeri korištena u drugim istraživanjima, bilo je potrebno provjeriti njenu faktorsku strukturu.

Levensonova skala samoprocjene psihopatije. Za ispitivanje psihopatije korištena je Levensonova skala samoprocjene psihopatije (engl. *Levenson Self-Report Psychopathy Scale (LSRP)*; Levenson, Kiehl i Fitzpatrick, 1995). Skala se sastoji od 26 čestica kojima se mjere primarna i sekundarna psihopatija. Sudionici procjenjuju svoje slaganje s tvrdnjama na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (1 - u potpunosti se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem). Visoki rezultat na subskali primarne psihopatije upućuje na grandioznu i neempatičnu

manifestaciju psihopatije. Visoki rezultat na subskali sekundarne psihopatije upućuje na emocionalno nestabilnu manifestaciju psihopatije. Visoki rezultat na obje subskale upućuje na manifestaciju psihopatije koja odražava karakteristike emocionalne hladnoće, okrutnosti, antagonizma i dezinhibicije. Pouzdanost u istraživanjima iznosi $\alpha = .83$ za ukupan rezultat na skali, $\alpha = .82$ za primarnu psihopatiju i $\alpha = .61$ za sekundarnu psihopatiju (Miller, Gaughan i Pryor, 2008).

Zungova skala za samoprocjenu anksioznosti. Za procjenu anksioznosti korištena je Zungova skala za samoprocjenu anksioznosti (engl. *Self-rating Anxiety Scale*; Zung, 1971). Skala se sastoji od 20 tvrdnji, a uključuje simptome iz područja afektivnih, fizioloških, psihomotornih te psihičkih poremećaja. Sudionik procjenjuje svoje smetnje u zadnjih nekoliko dana na skali Likertova tipa od četiri stupnja: rijetko, ponekad, često te većinom. Visoki rezultat na skali upućuje na visoku razinu anksioznosti. Pouzdanost u istraživanjima iznosi $\alpha = .82$ (Tanaka-Matsumi i Kameoka; 1986). Mnogi istraživači i teoretičari naglašavaju važnost anksioznosti u distinkciji između primarne i sekundarne psihopatije zbog čega je u istraživanju korištena ova skala.

Rosenbergova skala samopoštovanja. Rosenbergova skala samopoštovanja (engl. *The Rosenberg self-esteem scale*; Rosenberg, 1965) najkorištenija je mjera općeg samopoštovanja koja se sastoji od 10 čestica. Sudionici procjenjuju koliko je svaka od tvrdnji točna u odnosu na njih na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (1 - u potpunosti netočno, 5 - u potpunosti točno). Viši rezultat upućuje na više samopoštovanje. Pouzdanost u istraživanjima iznosi oko $\alpha = .90$ (Hepper i sur., 2010).

NPI – 16. Upitnik NPI-16 (engl. *The Narcissistic Personality Inventory*; Ames, Rose i Anderson, 2006) predstavlja skraćenu verziju mjere narcizma istoimenog upitnika autora Raskin i Terry (1988). Autori predlažu da se skraćena verzija upitnika koristi zbog praktičnih razloga. Svaka od 16 stavki sastoji se od para tvrdnji, a zadatak ispitanika je odabrati onu tvrdnju koja najbolje opisuje osjećaje i uvjerenja koja ima o sebi. Viši rezultati upućuju na narcisoidniju ličnost. Pouzdanost u istraživanjima iznosi $\alpha = .72$ (Ames i sur., 2006).

Postupak

Istraživanje je provedeno *online* tako što je poveznica s uputama i upitnicima bila objavljena na različitim internetskim stranicama koje posjećuju studenti. Sudionici su bili upoznati s tim da je istraživanje anonimno, dobrovoljno te da se rezultati promatraju na grupnoj razini i koriste isključivo u istraživačke svrhe. Procijenjeno trajanje istraživanja iznosilo je oko 30 minuta.

Rezultati

Provjera faktorske strukture Skale strategija samouljepšavanja i samozaštite

Tablica 1. Faktorska zasićenja, korelacije varijabli i faktora te komunaliteti

Varijabla	Faktor 1 (Strategije samouljepšavanja)		Faktor 2 (Strategije samozaštite)		h^2
	Matrica obrasca	Matrica strukture	Matrica obrasca	Matrica strukture	
SS19	.673	.619	-.199	-.013	.419
SS20	.644	.680	.128	.306	.477
SS44	.602	.581	-.078	.088	.343
SS45	.581	.527	-.196	-.035	.313
SS1	.566	.613	.171	.327	.403
SS21	.560	.580	.072	.227	.342
SS24	.535	.519	-.058	.090	.273
SS55	.460	.543	.299	.426	.377
SS46	.454	.376	-.282	-.157	.215
SS18	.452	.450	-.006	.118	.203
SS35	.432	.497	.235	.354	.298
SS25	.404	.446	.154	.266	.221
SS26	.401	.503	.369	.479	.378
SS3	.392	.466	.268	.376	.283
SS15	.391	.379	-.044	.064	.145
SS7	.366	.433	.242	.343	.241
SS53	.354	.434	.289	.387	.265
SS36	.322	.309	-.049	.040	.098
SS54	.306	.311	.019	.104	.097
SS23	.257	.327	.253	.324	.166
SS29	.231	.294	.228	.292	.134
SS52	.201	.220	.069	.125	.053
SS32	-.080	.103	.661	.639	.414
SS51	-.173	-.005	.607	.560	.341
SS49	-.206	-.056	.543	.486	.275
SS48	-.092	.056	.537	.511	.269
SS31	.107	.239	.480	.510	.270
SS30	-.034	.095	.469	.459	.212
SS42	.148	.277	.467	.508	.278
SS41	.158	.285	.460	.504	.277
SS47	.048	.172	.448	.461	.215
SS37	.218	.342	.448	.508	.302
SS40	-.095	.028	.442	.416	.182
SS27	-.035	.085	.438	.428	.184
SS28	.044	.162	.428	.440	.196
SS8	-.010	.101	.402	.399	.159
SS14	.194	.301	.388	.441	.229
SS59	.174	.265	.329	.377	.170
SS58	.282	.371	.322	.400	.233
SS10	.197	.277	.290	.344	.154

Napomena: Metoda glavnih osi s Oblimin rotacijom; zasićenja veća od 0.3 su podebljana.

Kako bi se provjerila faktorska struktura 40 čestica Skale strategija samouljepšavanja i samozaštite, provedena je eksploratorna faktorska analiza s metodom glavnih osi (PAF) i kosokutnom rotacijom (Oblimin). Kaiser-Meyer-Olkinov (KMO) test iznosio je .84. S obzirom na rezultate izvornog istraživanja (Hepper i sur., 2010) broj faktora koji će se zadržati unaprijed je ograničen na četiri. No, ovo rješenje rezultiralo je izrazito narušenom i složenom faktorskom strukturom zbog čega je interpretabilnost bila upitna. Cattelov *scree* dijagram upućivao je na zadržavanje dva ili tri faktora pri čemu je u konačnici zadržano dva faktora zbog lakše interpretacije. Faktori su s obzirom na čestice kojima su zasićeni nazvani Strategije samouljepšavanja (faktor 1) i Strategije samozaštite (faktor 2) (Tablica 1).

Testiranje preduvjeta za provedbu parametrijskih postupaka

Prije analize podataka bilo je potrebno provjeriti jesu li podaci normalno distribuirani. Korišteni su Kolmogorov–Smirnov (K-S) test, indeks asimetričnosti (engl. *skewness*) i spljoštenosti (engl. *kurtosis*) te vizualna inspekcija histograma i Q-Q dijagrama. U Tablici 2 može se vidjeti kako distribucije većine varijabli značajno odstupaju od normalne pri čemu iznimku čine subskale *Strategije samouljepšavanja* i *Strategije samozaštite*. Prema histogramu i Q-Q dijagramu varijable *Psihopatija*, *Primarna psihopatija*, *Sekundarna psihopatija*, *Anksioznost* i *Narcizam* pozitivno su asimetrične dok je varijabla *Samopoštovanje* negativno asimetrična. S obzirom na nedostatke K-S testa, istraživači sugeriraju razmatranje dodatnih pokazatelja normalnosti distribucije poput indeksa asimetričnosti i spljoštenosti (Field, 2009). Indeksi asimetričnosti ne prelaze vrijednost 1.16, dok indeksi spljoštenosti dostižu najveću vrijednost od 2.86. Prema Klineu (2005), te distribucije mogu se smatrati normalnima jer apsolutne vrijednosti indeksa asimetričnosti ne prelaze vrijednost tri, a vrijednosti indeksa spljoštenosti vrijednost osam.

Tablica 2. Provjera normaliteta distribucije za varijable korištene u istraživanju ($N = 250$)

	K-S test	S	K
Psihopatija	.000	0.916	2.015
Primarna psihopatija	.001	1.157	2.881
Sekundarna psihopatija	.001	0.447	0.102
Strategije samouljepšavanja	.200*	-0.145	0.520
Strategije samozaštite	.200*	0.766	2.598
Anksioznost	.000	0.911	0.643
Samopoštovanje	.000	-0.677	0.111
Narcizam	.000	1.158	0.990

Napomena: K-S – Kolmogorov-Smirnov test, S–indeks asimetričnosti, K–indeks spljoštenosti, * $p > .05$

Deskriptivna statistika

U Tablici 3 prikazane su prosječne vrijednosti, standardne devijacije, Cronbach α te empirijski i teorijski raspon svih varijabli korištenih u istraživanju.

Tablica 3. Aritmetičke sredine, standardne devijacije, koeficijenti unutarnje konzistencije, teorijski i empirijski raspon svih mjerenih varijabli ($N = 250$).

	<i>M</i>	<i>SD</i>	α	Empirijski raspon	Teorijski raspon
Psihopatija	57.60	13.36	.84	29-116	26-130
Primarna psihopatija	32.52	9.78	.85	16-77	16-80
Sekundarna psihopatija	25.09	6.27	.69	12-47	10-50
Strategije samouljepšavanja	76.39	15.07	.85	21-121	21-126
Strategije samozaštite	44.79	12.13	.83	19-102	19-114
Anksioznost	35.70	7.95	.82	22-60	20-80
Samopoštovanje	37.75	7.89	.90	13-50	10-50
Narcizam	3.02	2.78	.74	0-13	0-16

Općenito rezultati sudionika na skali psihopatije ukazuju kako su crte primarne i sekundarne psihopatije nisko zastupljene u uzorku studenata. No, takva niža zastupljenost psihopatskih crta ličnosti nije neuobičajena za nekliničke uzorke (Malmstrom, 2015; $M(\text{Primarna psihopatija}) = 33.08$, $SD = 5.67$ i $M(\text{Sekundarna psihopatija}) = 22.74$, $SD = 3.29$). Nadalje, čini se kako su sudionici istraživanja nešto skloniji korištenju strategija samouljepšavanja za održavanje pojma o sebi nego strategija samozaštite. Gledajući prosječnu vrijednost rezultata anksioznosti može se zaključiti kako sudionici doživljavaju prosječnu razinu anksioznosti (Zung, 1980; $M = 34.4$, $SD = 6.9$). Sudionici također procjenjuju svoje samopoštovanje višim što je u skladu s rezultatima drugih, sličnih istraživanja (Falkenbach, Howe i Falki, 2013; $M = 31.35$, $SD = 7.20$). S druge strane, sudionici istraživanja imaju izrazito slabo izražene crte narcizma, dok je u drugim istraživanjima ta pojava bila izraženija (Mehdizadeh, 2010; $M = 8.21$, $SD = 4.81$). Pouzdanost svih skala kreće se od nešto nižih od preporučenih do izvrsnih. Subskala sekundarne psihopatije pokazuje nešto nižu pouzdanost od preporučene koja je ipak u skladu s prijašnjim istraživanjima (npr. Miller, Gaughan i Pryor, 2008; $\alpha = .61$).

Povezanost primarne i sekundarne psihopatije sa strategijama samouljepšavanja i strategijama samozaštite

Kako bi se provjerila prva hipoteza, odnosno ispitali odnosi primarne i sekundarne psihopatije te tendencije korištenja strategija samouljepšavanja i samozaštite za održavanje pojma o sebi provedena je korelacijska analiza, a rezultati su prikazani u Tablici 4.

Tablica 4. Pearsonovi koeficijenti korelacije ispitivanih varijabli u istraživanju

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Spol	-	.03	.22**	.28**	.03	.07	.08	-.18**	.10	.15*
2. Dob		-	-.13*	-.13*	-.07	.01	-.11	-.14*	.08	-.03
3. Psihopatija			-	.90**	.73**	.19**	.63**	.22**	-.29**	.30**
4. Primarna psihopatija				-	.35**	.28**	.62**	.02	-.07	.36**
5. Sekundarna psihopatija					-	-.05	.37**	.43**	-.51**	.07
6. Strategije samouljepšavanja						-	.47**	-.18**	.38**	.45**
7. Strategije samozaštite							-	.16*	-.14*	.25**
8. Anksioznost								-	-.59**	-.04
9. Samopoštovanje									-	.26**
10. Narcizam										-

Napomena: ** $p < .01$; * $p < .05$

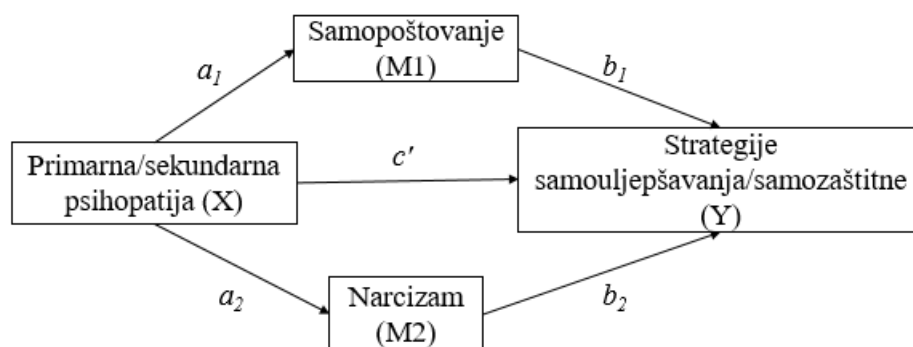
U Tablici 4 može se vidjeti kako postoji slaba, ali značajna pozitivna povezanost primarne i sekundarne psihopatije što odgovara nalazima prijašnjih istraživanja (npr. Levenson i sur., 1995). Također, u skladu s prethodnim istraživanjima, primarna psihopatija je značajno i pozitivno, iako nisko, povezana s narcizmom, dok sekundarna psihopatija nije značajno povezana s narcizmom (npr. Miller, Gaughan i Pryor, 2008). U skladu s nalazima drugih istraživanja utvrđena je umjerena, pozitivna i značajna povezanost sekundarne psihopatije s anksioznosti (Levenson i sur., 1995), dok značajna povezanost iste s primarnom u potpunosti izostaje (Salekin, Chen, Sellbom, Lester i MacDougall, 2014). Prema rezultatima ovog istraživanja, čini se kako je samopoštovanje, za razliku od primarne, značajno povezano samo sa sekundarnom psihopatijom pri čemu je ta povezanost umjerena i negativna. U skladu s nalazima prijašnjih istraživanja utvrđena je pozitivna i značajna povezanost narcizma s obje vrste strategija održavanja pojma o sebi (Hepper i sur., 2010). Povezanost između narcizma i strategija samouljepšavanja je umjerena, dok je veza između narcizma i strategija samozaštite slaba što upućuje na to da osobe izraženijih karakteristika narcizma u većoj mjeri koriste strategije samouljepšavanja za održavanje pojma o sebi u odnosu na strategije samozaštite. Samopoštovanje se pokazalo značajno povezanim s obje vrste strategija održavanja pojma o

sebi. U skladu s prijašnjim istraživanjima (Hepper i sur., 2010), samopoštovanje je pozitivno povezano sa strategijama samouljepšavanja, a negativno sa strategijama samozaštite. Prema tome, osobe višeg samopoštovanja ujedno imaju i veću tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja te manju tendenciju korištenja strategija samozaštite. U skladu s očekivanjima, primarna psihopatija je značajno i pozitivno, iako nisko, povezana sa strategijama samouljepšavanja, dok je sekundarna psihopatija pozitivno povezana samo sa strategijama samozaštite. No, suprotno očekivanjima, utvrđena je i umjerena pozitivna i značajna povezanost primarne psihopatije i strategija samozaštite. Drugim riječima, rezultati upućuju na to da osobe izraženih karakteristika primarne psihopatije koriste obje vrste strategija održavanja pojma o sebi, ali da u većoj mjeri koriste strategije samozaštite. S druge strane, osobe izraženih karakteristika sekundarne psihopatije svoj pojam o sebi održavaju pomoću strategija samozaštite.

Medijacijska analiza

Kako bi se provjerila druga hipoteza, odnosno hipoteza o medijacijskom efektu samopoštovanja i narcizma u odnosu između psihopatije i strategija održavanja pojma o sebi provedene su četiri višestruke medijacijske analize s paralelnim medijatorima (samopoštovanje i narcizam) za svaku kombinaciju prediktora (primarna/sekundarna psihopatija) i kriterija (strategije samouljepšavanja/samozaštite). Pri tome je korišten PROCESS (verzija 3.0) makro za SPSS kojeg je razvio Hayes (2018). PROCESS se temelji na OLS regresiji i daje procjene raznih medijacijskih i moderacijskih modela, kao i procjene direktnih, indirektnih i ukupnih efekata te standardne regresijske statističke podatke (Hayes, 2018).

Statistički dijagram pretpostavljenog modela prikazan je na Slici 1 i odnosi se na sve četiri višestruke medijacijske analize prikazane u nastavku u kojima su varirani prediktor i kriterij.

Slika 1. Statistički dijagram paralelnog višestrukog medijacijskog modela s dva medijatora

Istraživači često polaze od pretpostavke da ukoliko ne postoji značajna povezanost među svim ispitivanim varijablama u nekom modelu tada nisu zadovoljeni uvjeti za testiranje medijacije. Pristup kauzalnih koraka za utvrđivanje medijacije kojeg su popularizirali Baron i Kenny (1986) povijesno je važan, no u suvremenoj praksi se sve rjeđe koristi. Istraživači se u manjoj mjeri oslanjaju na testiranje statističke značajnosti pojedinih puteva (a , b , c) kako bi se utvrdilo djeluje li neka varijabla kao potencijalni medijator u odnosu između prediktora i kriterija. Štoviše, neki istraživači su od mišljenja da obrazac (ne)značajnosti individualnih puteva u medijacijskom modelu nije relevantan za to je li indirektan efekt značajan ili ne. Prema tome, opravdana je provjera postojanja indirektnog efekta i u onim slučajevima u kojima je neki od puteva neznačajan (Hayes, 2018). U skladu s preporukama (Hayes, 2018) kod rezultata su prikazani nestandardizirani regresijski koeficijenti (B) svih medijacijskih i moderiranih medijacijskih analiza. Nestandardizirani regresijski koeficijenti olakšavaju interpretaciju varijacije u kriterijskoj varijabli koja se može pripisati svakom prediktoru na način koji omogućuje lakšu međusobnu usporedbu iz različitih istraživanja koja koriste iste mjerne postupke.

Također je, radi usporedbe, provedena i moderirana medijacija u kojoj je anksioznost postavljena kao moderator pretpostavljenih odnosa. To je učinjeno u svrhu nešto drukčije operacionalizacije varijanti psihopatije s obzirom kako se pokazalo da LSRP nije najadekvatnija mjera tog konstrukta i njegovih faktora (Lilienfeld i Fowler, 2006). Također, spol i dob uključeni su kao kontrolne varijable u svim analizama.

Procjena značajnosti medijacijskih i moderatorskih efekata putem PROCESS-a temelji se na percentilnom samouzorkovanju (engl. *bootstrapping*). Za razliku od pristupa koji se temelje na normalnosti distribucije, metoda samouzorkovanja ne polazi od pretpostavke o izgledu distribucije produkta ab . Intervali pouzdanosti dobiveni ovom metodom u većoj mjeri poštuju nepravilnost distribucije produkta ab zbog čega pružaju mogućnost točnijeg zaključivanja za razliku od pristupa koji se temelje na pretpostavci o normalnosti distribucije (Hayes, 2018).

Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa primarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samouljepšavanja

Kao što je već rečeno u prethodnom odlomku, kako bi se ispitalo djeluju li samopoštovanje i narcizam kao medijatori u odnosu između primarne psihopatije kao prediktorske varijable i tendencije korištenja strategija samouljepšavanja kao kriterijske

varijable, provedena je višestruka medijacijska analiza s dva paralelna medijatora (vidjeti Tablicu 5).

Tablica 5. Višestruka medijacijska analiza (primarna psihopatija, samopoštovanje, narcizam i strategije samouljepšavanja)

Prediktori	M1		M2		Y				
	Samopoštovanje		Narcizam		Strategije samouljepšavanja				
	B	SE	B	SE	B	SE			
X (Primarna psihopatija)	a_1	-0.08	0.05	a_2	0.10*	0.02	c'	0.34*	0.09
M1 (Samopoštovanje)	-	-	-	-	-	-	b_1	0.62*	0.11
M2 (Narcizam)	-	-	-	-	-	-	b_2	1.60*	0.32
C1 (Spol)	f_1	2.59	1.40	g_1	0.40	0.46	h_1	-2.86	2.27
C2 (Dob)	f_2	0.22	0.24	g_2	0.02	0.08	h_2	0.16	0.38
Konstanta	iM_1	32.30*	5.78	iM_2	-1.15	1.92	iy	37.02*	9.98
		$R^2 = .02$			$R^2 = .14$			$R^2 = .31$	
		$F(3, 246) = 1.93$			$F(3, 246) = 12.81$			$F(5, 244) = 22.14$	
		$p > .05$			$p < .05$			$p < .05$	

Napomena: B – nestandardizirani regresijski koeficijenti; * $p < .05$; X – prediktor; M1 – prvi medijator; M2 – drugi medijator; Y – kriterij; C – kontrolna varijabla

Kao što se može vidjeti u Tablici 5, primarna psihopatija ne objašnjava statistički značajan postotak varijance samopoštovanja. S druge strane, primarnom psihopatijom objašnjeno je 14% varijance narcizma. Trećina varijance (31%) u tendenciji korištenja strategija samouljepšavanja objašnjena je od strane oba medijatora i primarne psihopatije. Primarna psihopatija nije značajan prediktor samopoštovanja, iako je ono značajan pozitivan prediktor tendencije korištenja strategija samouljepšavanja kada se primarna psihopatija, spol i dob drže pod kontrolom. Iz toga proizlazi da osobe višeg samopoštovanja običavaju koristiti strategije samouljepšavanja za održavanje pojma o sebi. Nadalje, primarna psihopatija je značajan pozitivan prediktor narcizma što upućuje na to da osobe izraženih karakteristika primarne psihopatije imaju izraženije karakteristike narcizma. Držeći pod kontrolom primarnu psihopatiju, spol i dob, narcizam također značajno pozitivno predviđa tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja pri čemu osobe izraženijih karakteristika narcizma pokazuju veću tendenciju korištenja tih strategija. Pokazalo se kako primarna psihopatija ima značajan direktan efekt na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja, odnosno da primarna psihopatija, neovisno o efektu samopoštovanja i narcizma te kada se spol i dob drže pod kontrolom, ima efekt na tendenciju korištenja tih strategija.

Od primarnog interesa za medijacijsku analizu je procjena indirektnog efekta na temelju promatranja intervala pouzdanosti (IP). Prema tome, ako određeni interval ne obuhvaća nulu, može se s određenom sigurnošću tvrditi kako je promatrani indirektan efekt značajan. Kada se

spol i dob drže pod kontrolom, interval značajnosti indirektnog efekta primarne psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja koji se ostvaruje preko samopoštovanja ($a_1b_1 = -0.05$, $SE = 0.03$, 95% IP [-.1238, .0134]) temeljen na metodi percentilnog samouzorkovanja s 5000 paralelnih setova obuhvaća nulu što znači da taj indirektan efekt nije značajan. S druge strane, interval značajnosti indirektnog efekta ($a_2b_2 = 0.16$, $SE = 0.05$, 95% IP [.0754, .2558]) primarne psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja koji se ostvaruje preko narcizma, dok se spol i dob drže pod kontrolom, ne obuhvaća nulu što upućuje na to kako je taj indirektan efekt značajan. Tako bi se dva slučaja koji se za jednu jedinicu razlikuju u primarnoj psihopatiji, a ne razlikuju po spolu i dobi, razlikovali za 0.16 jedinica u tendenciji korištenja strategija samouljepšavanja preko narcizma, pri čemu bi osobe izraženijih karakteristika primarne psihopatije biti sklonije korištenju tih strategija (jer je indirektan efekt pozitivnog predznaka).

Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa sekundarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samouljepšavanja

Ranije opisani postupak ponovljen je za sekundarnu psihopatiju kao prediktor te strategije samouljepšavanja kao kriterij. Odnos sekundarne psihopatije i strategija samouljepšavanja nešto je drukčiji nego u slučaju primarne psihopatije i ispitivanog kriterija. Sekundarna psihopatija objašnjava gotovo trećinu varijance (27%) samopoštovanja. S druge strane, sekundarnom psihopatijom nije objašnjen značajan postotak varijance narcizma. Sekundarna psihopatija i medijatori objašnjavaju 28% varijance strategija samouljepšavanja (Tablica 6).

Tablica 6. Višestruka medijacijska analiza (sekundarna psihopatija, samopoštovanje, narcizam i strategije samouljepšavanja)

Prediktori	M1 Samopoštovanje		M2 Narcizam		Y Strategije samouljepšavanja				
	B	SE	B	SE	B	SE			
X (Sekundarna psihopatija)	a_1	-0.64*	0.07	a_2	0.03	0.03	c'	0.26	0.16
M1 (Samopoštovanje)	-	-	-	-	-	-	b_1	0.66*	0.13
M2 (Narcizam)	-	-	-	-	-	-	b_2	1.92*	0.32
C1 (Spol)	f_1	2.29*	1.16	g_1	1.14*	0.47	h_1	-0.86	2.24
C2 (Dob)	f_2	0.15	0.20	g_2	-0.04	0.08	h_2	-0.00	0.39
Konstanta	iM_1	47.91*	5.07	iM_2	1.84	2.07	iy	40.22*	11.38
		$R^2 = .27$			$R^2 = .03$			$R^2 = .28$	
		$F(3, 246) = 30.89$			$F(3, 246) = 2.36$			$F(5, 244) = 19.25$	
		$p < .05$			$p > .05$			$p < .05$	

Napomena: B – nestandardizirani regresijski koeficijenti; * $p < .05$; X – prediktor; M1 – prvi medijator; M2 – drugi medijator; Y – kriterij; C – kontrolna varijabla

Sekundarna psihopatija pokazala se značajnim negativnim prediktorom samopoštovanja kada se spol i dob drže pod kontrolom što upućuje na to kako su osobe izraženijih karakteristika sekundarne psihopatije imale niže samopoštovanje. Nadalje, samopoštovanje značajno i pozitivno predviđa tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja čak i kada se sekundarna psihopatija, spol i dob drže pod kontrolom. Prema tome, osobe višeg samopoštovanja ujedno pokazuju i veću tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja. S druge strane, uz kontrolu spola i dobi, sekundarna psihopatija nije značajan prediktor narcizma. No, uz kontrolu sekundarne psihopatije, spola i dobi, narcizam je značajan pozitivan prediktor strategija samouljepšavanja iz čega proizlazi da osobe izraženijih karakteristika narcizma pokazuju veću tendenciju korištenja tih strategija. Prema rezultatima, ne postoji značajan direktan efekt sekundarne psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja neovisno o efektu medijatora, spola i dobi (Tablica 6).

Interval značajnosti indirektnog efekta ($a_1b_1 = -0.42$, $SE = 0.10$, 95% IP [-.6366, -.2338]) ukazuje na to da sekundarna psihopatija ima indirektan efekt na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja preko svog efekta na samopoštovanje, kada se spol i dob drže pod kontrolom. Drugim riječima, dva slučaja koji se za jednu jedinicu razlikuju u sekundarnoj psihopatiji, a jednaki su po spolu i dobi, razlikovali bi se za 0.42 jedinica u tendenciji korištenja strategija samouljepšavanja preko samopoštovanja, pri čemu bi osobe izraženijih karakteristika sekundarne psihopatije bile manje sklone korištenju tih strategija. Statistički značajan indirektan efekt sekundarne psihopatije na tendenciju korištenja tih strategija preko narcizma, kada se spol i dob drže pod kontrolom, nije utvrđen ($a_2b_2 = 0.05$, $SE = 0.05$, 95% IP [-.0552, .1607]).

Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa primarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samozaštite

Kako bi se izbjeglo ponavljanje, nisu opisani rezultati odnosa primarne psihopatije i medijatora. Prema rezultatima analize, primarna psihopatija te oba medijatora objašnjavaju manje od polovice varijance (40%) tendencije korištenja strategija samozaštite (Tablica 7). Uz kontrolu primarne psihopatije, spola i dobi samopoštovanje je, za razliku od narcizma, značajan negativan prediktor tendencije korištenja strategija samozaštite. Prema tome, osobe višeg samopoštovanja ujedno su i manje sklone korištenju strategija samozaštite.

Tablica 7. Višestruka medijacijska analiza (primarna i sekundarna psihopatija, samopoštovanje, narcizam i strategije samozaštite)

Prediktori	M1 Samopoštovanje		M2 Narcizam		Y Strategije samozaštite				
	B	SE	B	SE	B	SE			
X (Primarna psihopatija)	a_1	-0.08	0.05	a_2	0.10*	0.02	c'	0.76*	0.07
M1 (Samopoštovanje)	-	-	-	-	-	-	b_1	-0.16*	0.08
M2 (Narcizam)	-	-	-	-	-	-	b_2	0.27	0.24
C1 (Spol)	f_1	2.59	1.40	g_1	0.40	0.46	h_1	-3.13	1.70
C2 (Dob)	f_2	0.22	0.24	g_2	0.02	0.08	h_2	-0.10	0.29
Konstanta	iM_1	32.30*	5.78	iM_2	-1.15	1.92	iy	31*	7.47
		$R^2 = .02$			$R^2 = .14$			$R^2 = .40$	
		$F(3, 246) = 1.93$			$F(3, 246) = 12.81$			$F(5, 244) = 33.17$	
		$p > .05$			$p < .05$			$p < .05$	
X (Sekundarna psihopatija)	a_1	-0.64*	0.07	a_2	0.03	0.03	c'	0.66*	0.13
M1 (Samopoštovanje)	-	-	-	-	-	-	b_1	-0.03	0.11
M2 (Narcizam)	-	-	-	-	-	-	b_2	0.96*	0.27
C1 (Spol)	f_1	2.29*	1.16	g_1	1.14*	0.47	h_1	1.29	1.91
C2 (Dob)	f_2	0.15	0.20	g_2	-0.04	0.08	h_2	-0.45	0.33
Konstanta	iM_1	47.91*	5.07	iM_2	1.84	2.07	iy	35.07*	9.70
		$R^2 = .27$			$R^2 = .03$			$R^2 = .20$	
		$F(3, 246) = 30.89$			$F(3, 246) = 2.36$			$F(5, 244) = 11.88$	
		$p < .05$			$p > .05$			$p < .05$	

Napomena: B – nestandardizirani regresijski koeficijenti; * $p < .05$; X – prediktor; M1 – prvi medijator; M2 – drugi medijator; Y – kriterij; C – kontrolna varijabla

Također, pokazalo se kako indirektni efekti primarne psihopatije, uz kontrolu spola i dobi, na tendenciju korištenja strategija samozaštite koji se ostvaruju preko samopoštovanja ($a_1b_1 = 0.01$, $SE = 0.01$, 95% IP [-.0033, .0405]) i narcizma ($a_2b_2 = 0.03$, $SE = 0.02$, 95% IP [-.0218, .0768]) nisu statistički značajni. Konačno, zamijećen je samo direktan efekt primarne psihopatije na tendenciju korištenja strategija samozaštite pri čemu osobe izraženijih karakteristika primarne psihopatije imaju veću tendenciju korištenja tih strategija, neovisno o efektima samopoštovanja, narcizma te spola i dobi.

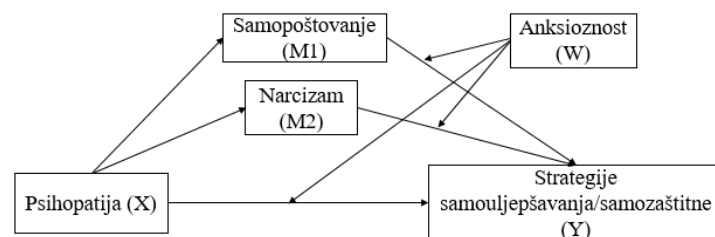
Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa sekundarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samozaštite

Sekundarna psihopatija te oba medijatora objašnjavaju tek 20% varijance tendencije korištenja strategija samozaštite (Tablica 7). Pokazalo se kako samopoštovanje nije značajan prediktor tendencije korištenja strategija samozaštite kada se sekundarna psihopatija te spol i dob drže pod kontrolom. S druge strane, narcizam se pokazao značajnim pozitivnim prediktorom tendencije korištenja tih strategija kada se sekundarna psihopatija, te spol i dob drže pod kontrolom što upućuje na to da osobe izraženijih karakteristika narcizma pokazuju veću tendenciju korištenja samozaštitnih strategija. Nadalje, pokazalo se kako indirektni efekt

sekundarne psihopatije, uz kontrolu spola i dobi, na tendenciju korištenja strategija samozaštite koji se ostvaruje preko samopoštovanja ($a_1b_1 = 0.02$, $SE = 0.08$, 95% IP [-.1527, .1722]) i narcizma ($a_2b_2 = 0.03$, $SE = 0.03$, 95% IP [-.0268, .0894]) nije značajan. Konačno, zamijećen je samo direktan efekt sekundarne psihopatije na tendenciju korištenja strategija samozaštite pri čemu osobe izraženijih karakteristika sekundarne psihopatije imaju veću tendenciju korištenja tih strategija neovisno o efektima samopoštovanja i narcizma te spola i dobi.

Anksioznost kao moderator veze između psihopatije, samopoštovanja i narcizma te tendencije korištenja strategija samouljepšavanja

Kako bi se ispitalo mijenja li se odnos psihopatije, pretpostavljenih medijatora i tendencije korištenja strategija održavanja pojma o sebi ovisno o razini anksioznosti, provedena je analiza moderirane medijacije. Umjesto ispitivanja primarne i sekundarne psihopatije kao što su ih odredili Levenson i sur. (1995), ova analiza je provedena s ukupnim rezultatom na LSRP skali kao prediktorom. Pri tome se polazi od pretpostavke da se karakteristike psihopatije u kombinaciji s niskim razinama anksioznosti manifestiraju kao primarna psihopatija, a iste u kombinaciji s povišenim razinama anksioznosti kao sekundarna psihopatija. Samopoštovanje i narcizam uvršteni su kao potencijalni medijatori, a tendencija korištenja strategija samouljepšavanja kao kriterij u prvoj i samozaštite u drugoj analizi. Anksioznost je uključena kao moderator tih odnosa pri čemu se o primarnoj i sekundarnoj psihopatiji zaključuje na temelju razine anksioznosti koju osoba doživljava. Pretpostavka je da će se uvrštavanjem anksioznosti kao moderatora dobiti rezultati koji repliciraju one dobivene višestrukom medijacijom s dva paralelna medijatora. Konceptualni dijagram moderirane medijacije drugog stupnja prikazan je na Slici 2.

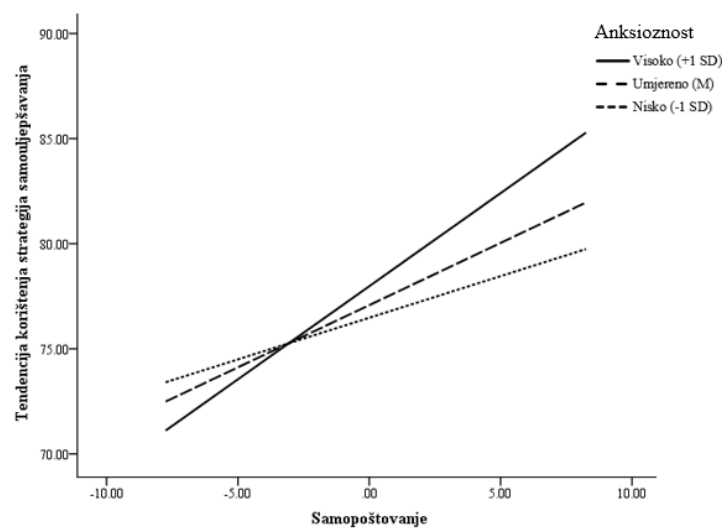

Slika 2. Konceptualni dijagram analize moderirane medijacije

Provedena analiza podrazumijevala je ispitivanje moderirajuće uloge anksioznosti na efekte koje psihopatija ($B = 0.01$, $p > .05$; 95% IP [-.0060, .0299]) te samopoštovanje ($B = 0.03$, $p < .05$; 95% IP [.0086, .0567]) i narcizam ($B = -0.07$, $p > .05$; 95% IP [-.1478, .0100]) ostvaruju na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja. Iz rezultata se može uočiti kako anksioznost moderira samo vezu između samopoštovanja i tendencije korištenja strategija

samouljepšavanja pri čemu je smjer moderacije pozitivan. Kako bi se dodatno ispitala utvrđena interakcija provedena je analiza jednostavnih kosina (engl. *simple slopes analysis*) u kojoj se odabiru vrijednosti moderatora na kojima se izračunava kondicionalni efekt prediktora na kriterij te generiraju intervali pouzdanosti kako bi se ispitalo na kojim razinama moderatora je taj kondicionalni efekt značajan. Utvrđeno je kako je opisana veza statistički značajna na niskim (-1 *SD*), umjerenim (*M*) i visokim (+1 *SD*) razinama anksioznosti (Slika 3), ali da je efekt samopoštovanja na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja veći što osoba doživljava više razine anksioznosti.

Slika 3. Kondicionalni efekt samopoštovanja na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja u zavisnosti od razine anksioznosti.

Na temelju razmatranja intervala pouzdanosti indeksa moderirane medijacije, utvrđeno je kako ne postoji statistički značajan indirektan efekt psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja koji se ostvaruje preko narcizma u zavisnosti od razine anksioznosti kao moderator varijable kada se spol i dob drže pod kontrolom ($B = -0.00, p > .05$; 95% IP [-.0091, .0004]). S druge strane, pokazalo se kako postoji statistički značajan indirektan efekt psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja koji se ostvaruje preko samopoštovanja u zavisnosti od razine anksioznosti kao moderator varijable kada se spol i dob drže pod kontrolom ($B = -0.01, p < .05$; 95% IP [-.0137, -.0016]). Među onima koji doživljavaju umjerene i visoke razine anksioznosti, indirektan efekt je negativan što znači da osobe izraženijih karakteristika psihopatije imaju nižu tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja koja se ostvaruje preko samopoštovanja (Tablica 8). S obzirom na takav obrazac doživljavanja anksioznosti moglo bi se reći da se ovdje radi o osobama izraženih karakteristika sekundarne psihopatije.

Tablica 8. Indirektan efekt psihopatije na tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja ostvaren preko samopoštovanja u zavisnosti od razine anksioznosti.

Razina moderatora (anksioznost)	<i>B</i>	<i>SE</i>	95% IP	
			Donji	Gornji
Niska (-1 <i>SD</i>)	-0.08	0.05	-.1778	.0081
Umjerena (<i>M</i>)	-0.11	0.04	-.2121	-.0424
Visoka (+ 1 <i>SD</i>)	-0.17	0.05	-.2846	-.0882

Napomena: *B* – nestandardizirani indirektan efekt ostvaren na danoj razini moderatora; 95% IP – interval pouzdanosti statističkog efekta.

Anksioznost kao moderator veze između psihopatije, samopoštovanja i narcizma te tendencije korištenja strategija samozaštite

Provedena analiza podrazumijevala je ispitivanje moderirajuće uloge anksioznosti na efekte koje psihopatija ($B = -0.01, p > .05; 95\% \text{ IP } [-.0192, .0079]$) te samopoštovanje ($B = 0.01, p > .05; 95\% \text{ IP } [-.0098, .0266]$) i narcizam ($B = 0.01, p > .05; 95\% \text{ IP } [-.0518, .0673]$) ostvaruju na tendenciju korištenja strategija samozaštite. Iz rezultata se može uočiti kako anksioznost ne moderira niti jednu od pretpostavljenih veza. Nadalje, intervali pouzdanosti indeksa moderirane medijacije upućuju na to kako ne postoji statistički značajan indirektan efekt psihopatije na tendenciju korištenja strategija samozaštite koji se ostvaruje preko samopoštovanja ($B = -0.00, p > .05; 95\% \text{ IP } [-.0070, .0021]$) i narcizma ($B = 0.00, p > .05; 95\% \text{ IP } [-.0030, .0045]$) u zavisnosti od razine anksioznosti kao moderator varijable kada se spol i dob drže pod kontrolom.

Rasprava

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati u kakvom su odnosu primarna i sekundarna psihopatija s tendencijom korištenja strategija samouljepšavanja i samozaštite. Također se nastojao ispitati potencijalni medijatorski efekt samopoštovanja i narcizma te moderatorski efekt anksioznosti u tim odnosima. Očekivalo se kako će primarna psihopatija biti pozitivno povezana sa strategijama samouljepšavanja, a negativno sa strategijama samozaštite, dok će sekundarna psihopatija biti pozitivno povezana s obje vrste strategija. Očekivalo se kako će samopoštovanje i narcizam imati medijatorsku ulogu u odnosu tih konstrukta, te da će anksioznost moderirati odnosu psihopatije, strategija održavanja pojma o sebi, samopoštovanja i narcizma. Sve hipoteze su djelomično potvrđene osim četvrte koja nije potvrđena.

Povezanost primarne psihopatije i motiva za održavanjem pojma o sebi

Primarna psihopatija pokazala se, redom, slabo i umjereno pozitivno povezana s tendencijom korištenja strategija samouljepšavanja i samozaštite iz čega proizlazi da osobe izraženijih karakteristika primarne psihopatije pokazuju veću tendenciju korištenja tih strategija. Time je prva hipoteza djelomično potvrđena.

S obzirom kako su primarni psihopati ekstrovertirani, sigurni u sebe, socijalno dominantni, skloni manipuliranju i iskorištavanju drugih te doživljavaju vrlo niske razine anksioznosti, ne iznenađuje nalaz da se takve osobe nastoje samouljepšavati. Prema evolucijskom objašnjenju, motivacija za uljepšavanjem pojma o sebi postoji u svrhu povećanja društvene sposobnosti (engl. *fitness*) pojedinca. Kako sugerira Trivers (2000), pozitivne iluzije i samoobmane u koje se ljudi upuštaju, ujedno služe i društvenoj obmani. Pojedinci koji se u očima drugih doimaju sposobni, snažni i puni integriteta uživati će veću materijalnu i reproduktivnu prednost u socijalnoj hijerarhiji. Slično tome, drugi teoretičari slažu se oko toga da pojedinčevo pozitivno razmišljanje i viđenje sebe povećava njihovu socijalnu privlačnost (Taylor i Brown, 1988; Zeigler-Hill i Besser, 2013). Kada se navedeno uzme u obzir, osobe izraženih karakteristika primarne psihopatije bile bi motivirane za samouljepšavanjem koje im omogućava da se na uvjerljiviji način drugima prikažu kao osobe koje su poželjne za interakciju što im u konačnici olakšava manipuliranje i iskorištavanje drugih.

Ono što je iznenađujuće jest povezanost primarne psihopatije i strategija samozaštite. Samozaštita obuhvaća razne kognitivne i bihevioralne strategije kojima se nastoji izbjeći i umanjiti važnost negativne povratne informacije i prijetnje za sebe. Riječ je o strategijama poput samoopterećivanja, omalovažavanja drugih ljudi i grupa, atribuciji neuspjeha u vlastitu korist i slično. Neke od tih strategija često mogu biti nepovoljne za druge ljude (npr. omalovažavanje drugih) te se pokazalo da ljudi koji su usmjereni na druge, ugodni, empatični i općenito društveno orijentirani u manjoj mjeri koriste takve strategije za održavanje pojma o sebi (Campbell, Reeder, Sedikides i Elliot, 2000). S obzirom na to da se ti opisi ne mogu primijeniti na osobe izražene primarne psihopatije, oni se ne bi ustručavali koristiti samozaštitne strategije za održavanje pojma o sebi na račun drugih ljudi što djelomično objašnjava njihovu tendenciju korištenja tih strategija.

Povezanost sekundarne psihopatije i motiva za održavanjem pojma o sebi

Sekundarna psihopatija slabo je pozitivno povezana sa strategijama samozaštite, dok sa strategijama samouljepšavanja nije utvrđena značajna povezanost. Prema tome, osobe koje

imaju izražene karakteristike sekundarne psihopatije ujedno su sklone koristiti i samozaštitne strategije za održavanje pojma o sebi. Dakle, druga hipoteza je djelomično potvrđena.

Istraživanja pokazuju kako sekundarni psihopati nisu tako neemocionalni kao što se misli te da oni ipak doživljavaju određene razine anksioznosti i samosvjesnih emocija (sram i krivnja) (Morrison i Gilbert, 2001; Gudjonsson i Roberts, 1983), da su skloni negativnoj emocionalnosti (Hicks i Drislane, 2006), submisivni i povučeni u socijalnim odnosima s drugim ljudima (Blackburn, 1975) što bi moglo pridonositi njihovoj potrebi da zaštite svoj pojam o sebi. Nadalje, pokazalo se kako je stabilnost pojma o sebi povezana s vrstom strategija koje ljudi koriste za njegovo održavanje pri čemu osobe stabilnijeg pojma o sebi u većoj mjeri koriste strategije samouljepšavanja (Alicke i Sedikides, 2010). Istraživanja ukazuju na to da osobe izražene sekundarne psihopatije karakterizira nestabilan i negativan pojam o sebi koji je ujedno obilježen osjećajem neadekvatnosti i bezvrijednosti u interakcijama s drugima (Gudjonsson i Roberts, 1983; Tamayo i Raymond, 1977). Prema tome, moguće je da negativan i nestabilan pojam o sebi, osjetljivost na kritiku te osjećaj krivnje i srama koji se javlja kao posljedica stalnog neodobravanja od strane drugih ljudi zbog njihova ponašanja koje karakterizira visoka razina impulzivnosti, dovodi do potrebe za zaštitom pojma o sebi kod osoba izraženih karakteristika sekundarne psihopatije.

Samopoštovanje i narcizam kao medijatori odnosa primarne i sekundarne psihopatije te tendencije samouljepšavanja i samozaštite

Pokazalo se kako je narcizam medijator odnosa primarne psihopatije i tendencije korištenja strategija samouljepšavanja, ali ne i strategija samozaštite. Točnije, čini se kako je kod osoba izraženih karakteristika primarne psihopatije narcizam jedan od mehanizama koji ih motivira na veću tendenciju korištenja strategija samouljepšavanja. Taj nalaz ne iznenađuje ako se u obzir uzme to da se narcizam prema mnogim istraživačima i teoretičarima smatra jednom od temeljnih karakteristika primarne psihopatije (Cleckley, 1988). Prema nekim teorijskim pristupima, narcisoidne karakteristike odražavaju opću adaptivnu strategiju za povećanje socijalnog statusa kroz napredovanje (engl. *getting ahead*) u većoj mjeri nego kroz slaganje s drugima (engl. *getting along*) (Paulhus i John, 1998). Ciljevi napredovanja, kada nisu ograničeni brigom za druge, mogu dovesti do egoističnog iskrivljavanja koje se interpersonalno ispoljava kao paradoksalna želja pojedinca da ga drugi poštuju i da mu se dive, dok ih on istovremeno omalovažava te intrapsihički kao samouljepšana vjerovanja pojedinca o njegovom velikom statusu, moći i sposobnostima. Kada je pojam o sebi definiran u terminima napredovanja, tada svaki uspjeh rezultira eksplozijom ponosa. Podršku tom pristupu daju

nalazi istraživanja prema kojima su psihopatija i narcizam visoko na dimenziji djelovanja i nisko na dimenziji zajedništva (Rauthmann i Kolar, 2013), zatim nalazi kako je primarna psihopatija pozitivno povezana s osjećajem ponosa (Costello, Unterberger, Watts i Lilienfeld, 2018) te kako visoko cijene divljenje drugih kao jednu od socijalnih nagrada (Foulkes, McCrory, Neumann i Viding, 2014).

Nisko samopoštovanje jedan je od mehanizama kod osoba izražene sekundarne psihopatije koji ih motivira na izbjegavanje korištenja strategija samouljepšavanja, a isti obrazac zamijećen je i kod osoba izražene psihopatije koje doživljavaju umjerene i visoke razine anksioznosti. Baumeister i sur. (1989) samopoštovanje prikazuju kao socijalnu analogiju motivacije za postignućem pri čemu samozaštita odgovara opreznom, izbjegavajućem pristupu interpersonalnim interakcijama, a samouljepšavanje želji za uspjehom i agresivnom te ambicioznom pristupu. Treba uzeti u obzir kako niži rezultati na skalama samopoštovanja upućuju na pojedinačno izbjegavanje pretjeranog samouljepšavanja. Kada ne iznose iznimno povoljne tvrdnje o sebi osobe izbjegavaju rizike povezane s takvim strategijama kao što je osjećaj posramljenosti i privlačenja pozornosti na sebe. To je u skladu s nalazima istraživanja koji ukazuju na to da su osobe izraženijih karakteristika sekundarne psihopatije povučene u socijalnim odnosima i sklone doživljavanju srama (Morrison i Gilbert, 2001). Prema tom gledištu, osobe nižeg samopoštovanja žele se zaštititi od sramotnih ishoda stoga je takvo izbjegavanje korištenja samouljepšavajućih strategija jedan od načina kojim se to postiže.

Prednosti, nedostaci i implikacije istraživanja te prijedlozi za buduća istraživanja

Doprinos ovog istraživanja je u integrativnom pokušaju ispitivanja opće tendencije osoba izraženih karakteristika primarne i sekundarne psihopatije u preferenciji određene skupine strategija održavanja pojma o sebi. Nadalje, nalazi upućuju na distinkciju između navedenih varijanti psihopatije na temelju njihovog motiviranog ponašanja za održavanje pojma o sebi kao i otkriće narcizma te samopoštovanja kao jednih od mogućih mehanizama preko kojih se ostvaruje određena preferencija prema samouljepšavanju ili samozaštiti. S obzirom na ponešto nekonzistentne rezultate dobivene na temelju višestruke medijacijske analize i analize moderirane medijacije, provedeno istraživanje potvrđuje pitanje važnosti korištenja mjere anksioznosti u razlikovanju primarne i sekundarne psihopatije kada se koristi LSRP, ali i važnost provjere rezultata s nekom drugom mjerom psihopatije. Dodatan problem predstavlja i nereplicirana faktorska struktura Skale strategija samouljepšavanja i samozaštite u odnosu na onu iz izvornog istraživanja zbog čega bi se buduća istraživanja trebala usmjeriti na validaciju te skale. Također bi bilo važno eksperimentalnom manipulacijom ispitati odnos

primarne psihopatije i tendencije korištenja samozaštitnih strategija zbog nedostatka adekvatnih teorijskih objašnjenja tog odnosa.

Iako je istraživanje primarno bilo usmjereno na proširenje teorijskih saznanja o odnosu ispitivanih konstrukata, nalazi ovog, ali i budućih, sličnih istraživanja mogli bi biti od koristi za radno ili akademsko okruženje. Kako je u tim okruženjima neophodno davanje povratnih informacija koje se mogu shvatiti kao prijatna pojmu o sebi, tako je važno razumjeti kako određene karakteristike ličnosti osobe mogu rezultirati samozaštitnim ponašanjima poput samoopтереćivanja, derogacije drugih i prokrastinacije koja bi se mogla smatrati nepovoljnima za pojedinca i okruženje. Na temelju toga bi se u konačnici moglo raditi na osmišljavanju programa kojima bi se umanjile posljedice takvih ponašanja motiviranih samozaštitom. Konačno, zaključivanje o konkretnim praktičnim implikacijama ovog rada trenutno je izvan mogućnosti istraživača zbog važnosti ispitivanja drugih konstrukta koji bi mogli djelovati na pojedinčev odabir određene kategorije strategija održavanja pojma o sebi. Naime, iz ovog istraživanja nije jasno u kojim uvjetima bi osobe izraženih karakteristika primarne i sekundarne psihopatije bile sklonije koristiti jednu skupinu strategija naspram druge što dodatno upućuje na potrebu za budućim istraživanjima ove tematike.

Zaključak

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati u kakvom su odnosu primarna i sekundarna psihopatija te motivacija za održavanjem pojma o sebi, ali i kakvu ulogu imaju samopoštovanje, narcizam i anksioznost u tom odnosu. Pokazalo se kako su osobe izraženih karakteristika primarne psihopatije sklonije korištenju i samouljepšavajućih i samozaštitnih strategija za održavanje pojma o sebi. S druge strane, osobe izraženih karakteristika sekundarne psihopatije primarno običavaju koristiti strategije samozaštite. U okviru medijacijske uloge samopoštovanja i narcizma, ispostavilo se kako su osobe izražene primarne psihopatije, zbog izraženih karakteristika narcizma, sklonije korištenju strategija samouljepšavanja. S druge strane, osobe izražene sekundarne psihopatije, zbog nižeg samopoštovanja, u većoj mjeri izbjegavaju koristiti strategije samouljepšavanja kako bi održali svoj pojam o sebi.

Literatura

- Alicke, M. D. i Sedikides, C. (2010). Self-enhancement and self-protection: historical overview and conceptual framework. U Alicke, M. D. i Sedikides, C. (Ur.), *Handbook of Self-Enhancement and Self-Protection* (1-19). NY: Guilford Press.
- Alicke, M. D. i Sedikides, C. (2009). Self-enhancement and self-protection: What they are and what they do. *European Review of Social Psychology*, 20, 1-48.
- Ames, D. R., Rose, P. i Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40(4), 440-450.
- Banaji, M. R. i Prentice, D. A. (1994). The self in social contexts. *Annual Review of Psychology*, 45, 297-332.
- Baron, R. M. i Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Baumeister, R. F., Tice, D. M. i Hutton, D. G. (1989). Self-presentational motivations and personality differences in self-esteem. *Journal of Personality*, 57(3), 547-579.
- Beauregard, K. S. i Dunning, D. (2001). Defining self-worth: Trait self-esteem moderates the use of self-serving trait definitions in social judgment. *Motivation and Emotion*, 25(2), 135-161.
- Blackburn, R. (1975). An empirical classification of psychopathic personality. *British Journal of Psychiatry*, 127(5), 456-460.
- Bushman, B. J., Moeller, S. J. i Crocker, J. (2011). Sweets, Sex, or Self-Esteem? Comparing the Value of Self-Esteem Boosts with Other Pleasant Rewards. *Journal of personality*, 79(5), 993-1012.
- Cale, E. M. i Lilienfeld, S. O. (2006). Psychopathy Factors and Risk for Aggressive Behavior: A Test of the "Threatened Egotism" Hypothesis. *Law and Human Behavior*, 30(1), 51-74.
- Campbell, W. K., Reeder, G., Sedikides, C. i Elliot, A. J. (2000). Narcissism and Comparative Self-Enhancement Strategies. *Journal of Research in Personality*, 34(3), 329-347.
- Campbell, W. K., Rudich, E. A. i Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358-368.
- Cleckley, H. (1941). *The mask of sanity; an attempt to reinterpret the so-called psychopathic personality*. Oxford, England: Mosby.

- Costello, T. H., Unterberger, A., Watts, A. L. i Lilienfeld, S. O. (2018). Psychopathy and Pride: Testing Lykken's Hypothesis Regarding the Implications of Fearlessness for Prosocial and Antisocial Behavior. *Frontiers in Psychology*, 9, 185.
- Dunning, D. i Beaugard, K. S. (2000). Regulating impressions of others to affirm images of the self. *Social Cognition*, 18(2), 198-222.
- Dutton, K. A. i Brown, J. D. (1997). Global self-esteem and specific self-views as determinants of people's reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(1), 139-148.
- Falkenbach, D. M., Howe, J. R. i Falki, M. (2013). Using self-esteem to disaggregate psychopathy, narcissism, and aggression. *Personality and Individual Differences*, 54(7), 815-820.
- Farwell, L. i Wohlwend-Lloyd, R. (1998). Narcissistic processes: Optimistic expectations, favorable self-evaluations, and self-enhancing attributions. *Journal of Personality*, 66(1), 65-83.
- Ferrari, J. R. i Tice, D. M. (2000). Procrastination as a Self-Handicap for Men and Women: A Task-Avoidance Strategy in a Laboratory Setting. *Journal of Research in Personality*, 34(1), 73-83.
- Field, A. (2009) *Discovering Statistics Using SPSS*. London: SAGE Publications.
- Foulkes, L., McCrory, E. J., Neumann, C. S. i Viding, E. (2014). Inverted Social Reward: Associations between Psychopathic Traits and Self-Report and Experimental Measures of Social Reward. *PLoS ONE*, 9(8), 1-10.
- Gudjonsson, G. H. i Roberts, J. C. (1983). Guilt and self-concept in "secondary psychopaths." *Personality and Individual Differences*, 4(1), 65-70.
- Hart, S. D. i Hare, R. D. (1998). The association between psychopathy and narcissism: Theoretical views and empirical evidence. U Ronningstam, E. F. (Ur.), *Disorders of narcissism – Theoretical, empirical, and clinical implications* (415-436). American Psychiatric Press.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York, NY: The Guilford Press.
- Hepper, E. G., Gramzow, R. H. i Sedikides, C. (2010). Individual Differences in Self-Enhancement and Self-Protection Strategies: An Integrative Analysis. *Journal of Personality*, 78(2), 781-814.
- Hicks, B. M. i Drislane, L. E. (2006). Variants („Subtypes“) of Psychopathy. U Patrick, C. J. (Ur.), *Hanbook of Psychopathy* (297-332). NY: Guildford Press.

- John, O. P. i Robins, R. W. (1994). Accuracy and bias in self-perception: Individual differences in self-enhancement and the role of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 206-219.
- Karpman, B. (1941). On the need of separating psychopathy into two distinct clinical types: the symptomatic and the idiopathic. *Journal of Criminal Psychopathology*, 3, 112-137.
- Kline, R. B. (2005). *Methodology in the social sciences. Principles and practice of structural equation modeling*. NY: Guilford Press.
- Langer, E. J. (1975). The illusion of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32(2), 311-328.
- Levenson, M. R., Kiehl, K. A., Fitzpatrick, C. M. (1995). Assessing psychopathic attributes in a noninstitutionalized population. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(1), 151-158.
- Lilienfeld, S. O. i Fowler, K. A. (2006). The Self-Report Assessment of Psychopathy: Problems, Pitfalls, and Promises. U Patrick, C. J. (Ur.), *Handbook of psychopathy* (107-132). NY: Guilford Press.
- Lykken, D. T. (1995). *The antisocial personalities*. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Lyons, M. i Rice, H. (2014). Thieves of time? Procrastination and the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 61-62, 34-37.
- Malmstrom, M. (2015). *Personality Traits and Deception Detection Ability Among College Students with Primary Psychopathic Traits*. M. S Thesis. San Jose State University.
- Markus, H. i Wurf, E. (1987). The dynamic self-concept: A social psychological perspective. *Annual Review of Psychology*, 38(1), 299-337.
- McFarlin, D. B. i Blascovich, J. (1981). Effects of self-esteem and performance feedback on future affective preferences and cognitive expectations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(3), 521-531.
- Mealey, L. (1995). The sociobiology of sociopathy: An integrated evolutionary model. *Behavioral and Brain Sciences*, 18(3), 523-599.
- Mehdizadeh, S. (2010). Self-Presentation 2.0: Narcissism and Self-Esteem on Facebook. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(4), 357-364.
- Miller, J. D., Gaughan, E. T. i Pryor, L. R. (2008). The Levenson Self-Report Psychopathy scale: an examination of the personality traits and disorders associated with the LSRP factors. *Assessment*, 15(4), 450-463.

- Morf, C. C. i Rhodewalt, F. (1993). Narcissism and self-evaluation maintenance: Explorations in object relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(6), 668-676.
- Morrison, D. i Gilbert, P. (2001). Social rank, shame and anger in primary and secondary psychopaths. *The Journal of Forensic Psychiatry*, 12(2), 330-356.
- Paulhus, D. L. i John, O. P. (1998). Egoistic and moralistic biases in self-perception: The interplay of self-deceptive styles with basic traits and motives. *Journal of Personality*, 66(6), 1025-1060.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563.
- Rauthmann, J. F. i Kolar, G. P. (2012). Positioning the Dark Triad in the interpersonal circumplex: The friendly-dominant narcissist, hostile-submissive Machiavellian, and hostile-dominant psychopath? *Personality and Individual Differences*, 54(5), 622-627.
- Rhodewalt, F., Tragakis, M. W. i Finnerty, J. (2006). Narcissism and self-handicapping: Linking self-aggrandizement to behavior. *Journal of Research in Personality*, 40(5), 573-597.
- Robins, R. W., Tracy, J. L. i Shaver, P. R. (2001). Shamed into self-love: Dynamics, roots, and functions of narcissism. *Psychological Inquiry*, 12(4), 230-236.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences*, 33(3), 379-391.
- Ross, S. R. i Rausch, M. K. (2001). Psychopathic attributes and achievement dispositions in a college sample. *Personality and Individual Differences*, 30(3), 471-480.
- Salekin, R. T., Chen, D. R., Sellbom, M., Lester, W. S. i MacDougall, E. (2014). Examining the factor structure and convergent and discriminant validity of the Levenson Self-Report Psychopathy Scale: Is the two-factor model the best fitting model? *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 5(3), 289-304.
- Sedikides, C. i Strube, M. J. (1997). Self evaluation: To thine own self be good, to thine own self be sure, to thine own self be true, and to thine own self be better. U Zanna, M. P. (Ur.), *Advances in experimental social psychology* (209-269). San Diego, CA, US: Academic Press.
- Sheldon, K. M., Elliot, A. J., Kim, Y. i Kasser, T. (2001). What is satisfying about satisfying events? Testing 10 candidate psychological needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 325-339.

- Shrauger, J. S. (1975). Responses to evaluation as a function of initial self-perceptions. *Psychological Bulletin*, 82(4), 581-596.
- Skeem, J. L., Poythress, N., Edens, J. F., Lilienfeld, S. O. i Cale E. M. (2003). Psychopathic personality of personalities? Exploring potential variants of psychopathy and their implications for risk assessment. *Aggression and Violent Behavior*, 8(5), 513-546.
- Tabachnick, B. G. i Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics (5th ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Allyn & Bacon.
- Tamayo, A. i Raymond, F. (1977). Self-concept of psychopaths. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 97(1), 71-77.
- Tanaka-Matsumi, J. i Kameoka, V. A. (1986). Reliabilities and Concurrent Validities of Popular Self-Report Measures of Depression, Anxiety, and Social Desirability. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(3), 328-333.
- Taylor, S. E. i Brown, J. D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103(2), 193-210.
- Tice, D. M. (1991). Esteem protection or enhancement? Self-handicapping motives and attributions differ by trait self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(5), 711-725.
- Trivers, R. (2000). The Elements of a Scientific Theory of Self-Deception. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 907(1), 114-131.
- Weinstein, N. D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(5), 806-820.
- Wood, J. V., Giordano-Beech, M. i Ducharme, M. J. (1999). Compensating for failure through social comparison. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(11), 1370-1386.
- Yildirim, B. O. i Derksen, J. J. L. (2015). Clarifying the heterogeneity in psychopathic samples: Towards a new continuum of primary and secondary psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 24, 9-41.
- Zagon, I. K. i Jackson, H. J. (1994). Construct validity of a psychopathy measure. *Journal of Personality and Individual Differences*, 17(1), 125-135.
- Zeigler-Hill, V. i Besser, A. (2013) A Glimpse Behind the Mask: Facets of Narcissism and Feelings of Self-Worth. *Journal of Personality Assessment*, 95(3), 249-260.
- Zung, W. W. K. (1971). A rating instrument for anxiety disorders. *Psychosomatics*, 12(6), 371-379.
- Zung, W. W. K. (1980). 'How Normal is Anxiety?' *Kalamazoo, MI: The Upjohn Company*.